

GELENEKSEL EL SANATLARININ BÖLGE TURİZMİNE ETKİSİ: GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİ

Murat Bayazit^{1*}, Uğur Ceylan², Uğur Saylan²

¹ Batman Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Seramik Bölümü, Batman

² Dumlupınar Üniversitesi, Emek Meslek Yüksekokulu, Otel, Lokanta ve İkram Hizmetleri

Bölümü, Kütahya

*m.bayazit@hotmail.com

Özet: El sanatları, insanoğlu var olduğundan beri doğanın koşullarına bağlı olarak insanların ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla ortaya çıkmıştır. Daha sonra gelişerek çevre şartlarına göre değişimler gösteren el sanatları, ortaya çıktığı toplumun duygularını, sanatsal beğenilerini ve kültürel özelliklerini yansıtır şekilde geleneksel hale gelmiştir. Üretildikleri çağa tanıklık eden belgeler olarak geleceğimize ışık tutan ve geçmişimizle bağlantı kurmamızı sağlayan turizm değerleri olmaları bakımından önemlidir. Özellikle kültür turizmi kapsamında korunarak pazarlanabilecek kültürel miras konumundaki geleneksel el sanatları bir bölgenin kalkınabilmesi için değerli bir araçtır. Güneydoğu Anadolu Bölgesi de tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmasından dolayı kültür turizmi açısından önemli potansiyele sahiptir, ancak bölgesel kalkınma bakımından turizmden yeterli fayda henüz sağlanamamaktadır. Bu çalışmada kültür turizmi, geleneksel el sanatları ve turizm arasındaki ilişkiler, geleneksel el sanatlarının turizmde pazarlanmasına değinilmiş, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki geleneksel el sanatları ve bu el sanatlarının bölge turizmine etkisi incelenmiş, bu kapsamda alternatif yollar araştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Geleneksel El Sanatları, Kültür Turizmi, Pazarlama, Güneydoğu Anadolu Bölgesi.

Effect of Traditional Handicrafts on Regional Tourism: Southeastern Anatolia Case

Abstract: Handicrafts have been the main materials since the existence of human in order to meet daily needs. By the time, these products have been exposed to some alterations according to environmental effects. Nonetheless, they have improved themselves by also reflecting emotions, artistic appreciation and cultural features, so they have become a tradition. These crafts have a great significance in tourism sector as well. They are so valuable products especially in culture tourism in context of development of the regions due to their cultural heritage identities. Southeastern Anatolia has a great potential in sense of culture tourism, because it has witnessed numerous civilizations through out the history, however there could not be any sufficient incomes from tourism. Relations between tourism and handicrafts are discussed in this study. Additionally, the ways that traditional crafts affect regional tourism in Southeastern Anatolia has been evaluated and some alternatives in regional tourism have been investigated.

Keywords: Traditional Handicrafts, Culture Tourism, Marketing, Southeastern Anatolia.

1. GİRİŞ

Günümüzde turizm sektörü, dünyada en hızlı gelişen ve büyüyen sektörlerin başında yer almaktadır. Türkiye'nin de her geçen gün turizmden elde ettiği gelirler artış göstermektedir. Türkiye'de turizm yönünden daha çok kıyı turizmi tercih edilmektedir. Ancak turizmden istenilen payın elde edilmesi, turizmin tüm yıla yayılması ve az gelişmiş bölgelerin kalkınması alternatif turizm çeşitlerine bağlıdır. Alternatif turizm çeşitlerinden kültür turizminin bir ögesi olan geleneksel el sanatları, bulunduğu bölgenin geçmişi ve geleceği arasında köprü olmakla birlikte bölgenin gelişmesinde önemli roller üstlenmektedir. Bu bağlamda Güneydoğu Anadolu Bölgesi geleneksel el sanatları bakımından büyük bir potansiyele sahiptir. Bu potansiyelin değerlendirilmesiyle bölgenin kalkınması sağlanabilir. Bu çalışmada kültür turizmi, geleneksel el sanatları ve turizm ilişkileri incelenmiş, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin geleneksel el sanatları ve bu el sanatlarının bölge turizmine etkileri araştırılmıştır.

2. KÜLTÜR TURİZMİ, GELENEKSEL EL SANATLARI VE TURİZM İLİŞKİSİ

Kişilerin değişen seyahat eğilimleri ve farklı yerleri ziyaret etme istekleri alternatif turizm çeşitleri arasında sayılan kültür turizmini popüler bir turistik unsur haline getirmektedir. Kültür turizm kavramı çoğu zaman popüler turizm biçimi olan dinlenme turizmine alternatif olarak ortaya çıkarılmıştır. Gerçekte çeşitli turizm tipleri birbirinin alternatifi değil, tamamlayıcısı da olabilmektedir [1].

Turizm ve kültürün yaklaşmasına yol açan süreçler iki grupta toplanabilir; Birincisi, günlük yaşamda önceden ayrı değerlendirilen sosyal ve kültürel alanların benzeşmesidir. Semboller ekonomisinin ortaya çıkması, üst ve alt kültürler ile sanat ve yaşam arasındaki yakınlaşma, insanların ve nesnelerin artan hareketliliği ve kültürler arası sınırların kaybolması bu gelişimi hızlandırmaktadır. İkinci olarak, turist deneyimleri kültürleşmekte, kültürün yeni biçimlerini oluşturmaktadır. Kültür turizminin gelişimi ve turizm merkezlerinin geliştirilmesinde sembollere daha fazla yer verilmesi bu süreci hızlandırmaktadır. Seyahatle ilgili kültürel semboller sadece turistler tarafından tüketilmemekte, aynı zamanda diğer kültürel endüstrilerin de tüketimine konu olmaktadır [2].

Kültür, insanların düşündüğü (tavır, inanç, fikir ve değerler), yaptığı (davranış ve yaşayış biçimleri) ve oluşturduğu (sanat eserleri, el sanatları, diğer kültürel ürünler) unsurları kapsamaktadır. Dolayısıyla kültür, süreçler (insanların düşünceleri ve yaşama biçimleri) ve bu süreçler sonunda oluşan ürünleri (binalar, el sanatları, sanat ve gelenekler) içine almaktadır. Bu açıdan ele alınırsa, kültürel turizm, geleneksel kültürel turizmde olduğu gibi, sadece mekân ve anıtların ziyareti değil, ziyaret edilen alandaki yaşam tarzının öğrenilmesidir. Böylece bilgi ve deneyim elde edilmiş olunur [3].

Turistlerin kültürel mirasa ilgileri sonucu gelişen kültürel turizm, tarihi yerler, müzeler, tarihi kalıntılar, fuar ve festivaller ile gelişmeye başlamıştır. Geçmiş medeniyetlere ilişkin kalıntılarla birlikte, yaşam biçimleri, gelenek, görenekler, festivaller, müzik ve eğlence türleri, el sanatları, yemek türleri ve alışkanlıkları kültürel turizmin en önemli ürünleri arasında yer alarak küreselleşen dünyada giderek önem kazanmaktadır. Ancak her kültürel ürün, müze ya da tarihi bir alan belirgin bir turizm çekiciliği yaratmayabilir. Kültürel çekiciliği turistik ürün haline getirmek, imaj ve marka yaratmak planlama ve tanıtım çalışmalarını gerektirir. Kültürel turizmdeki ürünlerin temelini kültürel çekicilikler oluşturur [4]. Bir kültür ögesi olan el sanatları da, önemli bir turistik çekicilik unsurudur. El sanatları, bir toplumun kendine özgü kültürel özelliklerinin, yaşam tarzının, üretim-tüketim aşamalarının ve beğenilerinin somut olarak gözlemlenebildiği alanlardan birisidir [5]. Halkbilim çalışmalarının en iyi açılım noktalarından biri olan “el sanatları” sosyal bilimciler tarafından disiplinler arası bir çalışma alanı olarak ele alınmaktadır [6]. Geleneksel el sanatları, yüzyıllardır büyük bir çeşitlilik içinde toplumların duygularını ve sanatsal beğenilerini aktarma aracı olmuştur. Üretildikleri dönemin değer yargıları, toplumdaki politik eğilimler, ekonomik durum, din, kişilerarası örgütlenme ve ilişkiler, kişilerin davranış ve tutumları, teknik araç-gereç, beceri, estetik bakış açısı, dünya görüşü, tasarım ürünlerine verilen biçim gibi etkenler el sanatlarının oluşumunu etkilemiştir [7].

El sanatı turizm endüstrisi ile yoğun etkileşime girmekte ve turistlerin alışverişlerinde özel bir yer tutmaktadır. Turistin gittiği yerde otantik mallar satın almasına sebep olan güdüler normal satın alma davranışıyla ilgili güdülerden çok farklıdır. Turistin yanında götürdüğü hediyelik eşyalar, adeta geçirdiği kültürel tecrübenin bir delili veya sertifikası anlamına gelmektedir [8]. Turistik alışveriş el sanatları ürünlerinin çeşitli boyutlardaki satış mekânlarında (atölye, stant, perakende satış mağazası, toptancı mağaza vb.) yerli veya yabancı turistlere hediyelik eşya veya başka kapsamlarda satışıyla ilgilidir. Türkiye’de

turistik alışverişe konu olan el sanatları çoğunlukla geleneksel ve dekoratif niteliklidir. Örneğin halı dokumacılığı, kuyumculuk, seramikçilik, çömlekçilik, taş süslemeciliği, ağaç oymacılığı, ebru, hat, minyatür, tezhip sanatları gibi [9]. Turistlerin geleneksel el sanatlarını satın almaya yönelmeleri Türkiye gibi turizm endüstrisi büyüyen ülkeler için potansiyel oluşturmaktadır.

3. GELENEKSEL EL SANATLARININ BÖLGE TURİZMİNE ETKİSİ

Bir yörenin turizm açısından çekici yerel kültürel değerlerini; resim, müzik, dans, endüstri, el sanatları, iş, tarım, eğitim, edebiyat, dil, bilim, yönetim, din, mutfak ve tarih özellikleri meydana getirmektedir. Bunlara yerleşmenin fizikî dokusu, mimari eserler ve yöre sakinlerini eklemek gerekir. Turizm kültürel çeşitliliğin ve özgünlüğün korunması için araçtır. Çünkü kültür turizmi, büyük oranda yerel kimliğe ve özgünlüğe dayalıdır. Turizm hem yerel kalkınmayı hem de yerel halkın yaşam kalitesini artırır [10]. Bu bağlamda el sanatları toplum yapısının şartları içinde oluşmuş, bölgesel özellikler ve sanatsal öğeler taşıyan, halk tarafından basit alet ve makinelerle bir fayda amacına yönelik olarak üretilen, dolayısıyla alınıp satılan, kültürel kimlik taşıyan ürünlerdir [11].

El sanatları etkinlikleriyle turistin deneyimine kültürel motifler eklenmiş olmaktadır. Böylece, ekonomik sonuçlar hem el sanatçıları hem de yerel kalkınma unsurlarını olumlu etkileyebilmektedir. Turizm ve el sanatları olumlu sonuçlar doğurabilecek işbirliği potansiyeli taşımaktadır. El sanatları topluma çeşitli şekillerde katkı sağlar. Örneğin; işgücü niteliğinin artmasına yol açar, istihdama katkı sağlar, kırsal bölgelerden kentlere göçü yavaşlatır ve buldukları bölgede turistik bir çekicilik unsuru olurlar [12].

Kültürel bir çekicilik olan el sanatlarının üretimi çoğu durumda geri kalmış bölge halkının iç üretim ve tüketim dengeleri içinde algılanan ve özellikle köylülerin ekonomik açmazlarına çözüm olarak görülmektedir [13]. Ancak kültürel çekicilikler bölgeden bölgeye farklılıklar gösterir. Bu gerçekten yola çıkıldığında kültürel turizmin işlevi; estetik ve sanatsal özellikler (estetik temsil) tarih ve kültürel miras (sembolik alan), bir yerin özel karakteri (deneyim) olmak üzere üç başlıkta ele alınır.

Avrupa Turizm Enstitüsü (ETI), kültürel turizmin bölge için sağladığı ekonomik, toplumsal, kültürel yararları ve ortaya çıkabilecek olumsuzlukları şöyle sıralamaktadır:

- Bölgeye özgü doğal ve kültürel mirasın, geleneklerin kültürel turizm kaynağı olarak kullanılmasını sağlar.

- Kültürel turizme katılanlar yüksek satın alma gücü nedeniyle bölge için yüksek katma değer sağlar.
- Talep çeşitliliği yaratarak turizm kaynaklarının aşırı kullanımı önler.
- Yeni iş olanakları yaratır.
- Var olan talepleri geliştirerek geleneksel turizm faaliyetlerine ek katkılar sağlar.
- Kültürel turizmin bölge açısından ortaya çıkarabileceği olumsuzlukları da göz ardı etmemek kültürel kaynak yönetimine özen göstermeyi gerektirmektedir.
- Kitle talepleri bölgede aşırı kalabalık oluşturabilir.
- Turist taleplerine yönelerek, bölgenin otantik özellikleri kaybolabilir.
- Bölgenin tarihsel süreç içindeki bazı dönemleri taleplere uygun olarak yeniden gerçeğe uygun olmayan şekilde düzenlenebilir.

Söz konusu olasılıklar dikkate alındığında kültür mirasının turistik kullanımında koruma-kullanma arasındaki dengeyi oluşturmanın oldukça önemli olduğu görülmektedir [14].

4. GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİNDE GELENEKSEL EL SANATLARI

Batman ve yöresinde dokumacılık geleneksel el sanatları açısından en başta gelenlerden birisidir. Bugün şile bezi olarak adlandırılan bez ile Hasankeyf ilçesinde yaşayan halk tarafından dokuma fabrikaları henüz gelişmediği dönemde icra edilmekteydi ancak 70 yıl öncesine kadar 300 civarında olan bu sayı şu anda 5-6 usta tarafından yapılmaktadır. Eskiden geçim kaynağı olan ve çevre il ve ilçelere satılan bu kumaşlar zamanlar sanayileşmeye yenik düşmüştür. Yörede son yıllarda rağbet gören ve bu konuda eğitimler de verilmek suretiyle geliştirilen halı ve kilim dokumacılığı özellikle Beşiri ilçesi olmak üzere gelişim göstermektedir. Bu halı ve kilimler yurtiçi ve yurtdışına pazarlanmaktadır. Bunlara ilave olarak geleneksel el sanatlarına örnek olarak kadınların yaptığı iğne oyası, dantel, kanaviçe üzerinde nakış, yün çorap, kazak, vb. el örme işleri oldukça yaygındır [15].

Gaziantep ilinde geleneksel el sanatları binlerce yıllık tarihinden gelen çeşitli uygarlıkların kültür mirasıyla, kendi öz değeriyle birleştirilerek bir mozaik oluşturmuştur. Bunlara verilecek en güzel örnekler; Sedefçilik, Bakırcılık,

Kutuculuk, Aba dokumacılığı, Yemencilik, Antep işi el işlemeciliği, gümüş işlemeciliği, Antep kilim ve halı dokumacılığı, küpçülük, kuyumculuk, semercilik, zurnacılık ve müzik aletleri yapımı, vb. olarak sıralayabiliriz [16].

Diyarbakır ilinde geleneksel el sanatları içerisinde kuyumculuk, ipekçilik ve bakırcılık başı çekmektedir. İpek böcekçiliği merkez, Kulp, Silvan ve Lice ilçelerinde yoğun olarak yapılmaktadır. Üretim seviyesi eskiye oranla çok azalmasına rağmen ipekli kumaşlar, mendil, poşu üretimi halen yapılmaktadır. İlerdeki diğer önemli el sanatları unsurları ise toprak işleri, saraçlık, keçecilik, kilim, cicim, heybe gibi dokumacılık, işlemeli peşkir, peştamal, namaz örtüsü yapımı, el dokuması halıcılıktır [17].

Mardin ili geçmişten günümüze farklı dini inançlar ile gelenek görenekleri geleneksel el sanatlarında harmanlanmış bir ilimizdir. Çanak çömlek, demircilik, bakırcılık, kalaycılık, kuyumculuk, gümüşçülük (telkari), Midyat el nakışı, tohum iğnesi, yorgancılık, oyacılık, boyacılık (sibbeğ), dericilik (debbağ), şalüşapık (özel bir kumaş dokuması), halburculuk (gürgen ağacı işlemeciliği) vb. yörede uzun yıllardır yapılmakta olan el sanatlarıdır. El yapımı tahta kılıpları kök boya kullanılarak şekillenen basmacılık genellikle nevresim perde vb. ürünlerin yapımında kullanılmaktadır [18].

Adıyaman ilinde geleneksel el sanatları geçmişte kendi ihtiyaçlarını karşılayabiliyorken, günümüzde halkın gelişen teknolojiye yenik düşmesiyle eski yaygınlığını kaybetmiştir. Yöreye has Pişinik Halıları, Halı yastıkları kendine özgü renk ve motifleriyle oldukça ünlüdür. Buna ek olarak halı, kilim, savan dokumacılığı, dikiş-nakış, oya işi, sepetçilik, semercilik, Yemencilik gibi el sanatlarına da halkın kendi ihtiyaçlarını karşılaması açısından kırsal kesimlerde ve köylerde rastlanmaktadır [19]. İl merkez ve ilçelerde çeşitli kaynaklar kullanılarak (Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı, Özel İdare Müdürlüğü, Köylere Hizmet Götürme Birliği vb.) Halk Eğitim Müdürlüğü bünyesinde usta öğreticiler nezaretinde Halıcılık faaliyetleri sürdürülmektedir. Bu halılar yurtiçi ve yurtdışına pazarlanmakla birlikte, Adıyaman iline ayda yaklaşık 68.500,00 TL girdi sağlamaktadır [20].

Kilis ilinde yorgancılık geleneksel el sanatlarında en başta gelen geçim kaynağıdır. Ancak o da teknolojiye nasibini alarak fabrikasyon yorganlara yerini bırakmıştır. Ev içerisinde bayanların yaptığı yorgancılık, erkekler tarafından fabrikalarda yapılan bir hal almıştır. Yorgancılıktan sonra ilde ayrıca çulhacılık (dokumacılık), saraçlık, semercilik-kürtüncülük, hallaçlık, postal ve haydacılık, köşkerlik, nacarcılık ve sabancılık, tenekecilik, arabacılık, debbağlık, helvacılık, hasırcılık ve zembilcilik önce gelen el sanatlarıdır [21].

Siirt'te yün ve tiftik dokumacılığı (battaniye, sal vb.) başlıca geçim kaynağıdır. Günümüzde kilim dokumacılığı da organize bir biçimde geliştirilmeye çalışılmaktadır. Siirt Merkez'e yakın Çınarlısu Köyü'nde kurulan Kalkınma Kooperatifi binasında bulunan az sayıdaki tezgâhta "Jirkan Kilimleri" dokunmaktadır [22].

Şırnak ilinde kilim dokumacılığı en önemli geleneksel el sanatlarından biridir. Asırlar boyunca köylerde ve çadırlarda geleneksel yöntemlerle elle dokunan Şırnak (Jirki) ile (Guyan) kilimleri günümüzde proje kapsamında teknik ve bilimsel yöntemlerle "gerdirmeli tip" yöntemiyle tezgâhlarda dokunmaktadır. Kilim dokumacılığı büyük bir gelişme göstererek yurt dışına da satılır hale gelmiştir. Hakiki yün iplik ve kökboyası kullanılarak yapılan kilimler, desenlerini bölge yaşam tarzından ve doğadan almıştır. Yaklaşık 50 civarında desen ve motif kullanılmaktadır [23].

Şanlıurfa ili geleneksel el sanatları açısından oldukça zengindir. Geçmişten günümüze izler taşıyan bu işçilikler bölgedeki diğer el sanatları gibi teknolojiye ve sanayileşmeye yavaş yavaş yenik düşme noktasına gelmiştir. İl özellikle ahşap oymacılığı ve bakırcılık konusunda ilgi çekici noktadadır. Bunların dışında çulhacılık (bez oymacılığı), çulculuk, debbağlık, keçecilik, kuyumculuk, kürkcülük, saraçlık ve taşçılıkta devam eden el sanatları örnekleridir [24].

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Devlet teşvikleri kapsamında açıklanan 2012 Teşvik Paketi'nde özellikle ko-bilere sağlanan yatırım yeri tahsisi, vergi indirimi, KDV istisnası, faiz desteği vb. teşvikler sayesinde teknolojiye yenik düşmekte olan küçük çaplı el sanatları işletmeleri sektörle yarışacak, ihracat sürecine girebilecek ve küresel pazarda kendisine yer bulabilecektir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan illerden Diyarbakır, Şanlıurfa, Mardin, Batman, Siirt, Şırnak teşvik kapsamında %90 vergi ve %50 yatırım indiriminden öncelikle faydalanacak illerdir. Küresel turizm pazarında geleneksel el sanatlarına olan ilgi her bölgede kendini göstermekte ve diğer ülkelerde de talep görmektedir. Özellikle halıcılık ve kilimcilik konusunda öncü olan bölge bu gibi el sanatlarını dünya geneline pazarlama konusunda önemli bir adım atabilecektir.

El sanatları kapsamında daha önce yapılan çalışmalarda ve araştırmamızda ortaya çıkan sonuçlara göre; bölgedeki el sanatları ustalarının çalışacak eleman ve zamanı geldiğinde işlerini devredecek kalfa veya ikinci nesil akraba bulmakta zorlandıkları bilinmektedir. Bundan dolayı geleneksel el sanatları konusunda

bölge halkına yönelik mesleki eğitimler verilmelidir. Bu eğitim ve kurslar halk eğitim merkezleri ve üniversiteler bünyesinde yapılmalıdır. Yine bu çalışmalarda mevcut ustaların eğitimin bir parçası haline getirilmesi gerekmektedir. Üniversiteler bünyesinde Güneydoğu Anadolu Bölgesine özgü geleneksel el sanatlarına ait bölümler Meslek Yüksekokulları kapsamında kurulmalı ve el sanatlarıyla ilgili bilimsel çalışmalara ağırlık verilmelidir. Bu kapsamda bölgedeki işletmeler, kamu kurum ve kuruluşları ile üniversite ortak bir paydada buluşarak bu öğrencilere mesleki uygulama yapmaları konusunda destek vermelidirler.

Bölgedeki büyük çaplı işletmelerin yeni kurulacak işletmelere ya da kobilere küresel pazarlama açısından yol gösterecek çalışmalar yapması gerekmektedir. Bu çalışmalar bakanlık ya da illerdeki kamu kurum ve kuruluşları çerçevesinde yapılabilir. Özellikle küresel pazarda hangi el sanatlarının hangi ülkelerde veya bölgelerde ilgi gördüğü, el sanatlarına meraklı ülkelerin turistlerinin bölgeye çekilmesi vb. çalışmaların yapılması gerekmektedir. Geleneksel el sanatlarını tanıtıcı broşür, katalog, reklam vb. çalışmalar yapılmalıdır. Tanıtımlarda bölgedeki kobileri de kapsayacak şekilde bilgilendirmelere yer verilmelidir. Örneğin, her il için geleneksel el sanatları kapsamında çalışma yapan işletmeleri tanıtmaya yönelik bir kitapçık basılarak dünya genelinde el sanatları pazarlaması yapan firmalara gönderilebilir.

Turizm kapsamında bölgedeki seyahat acentelerinin pazarlama konusunda çalışmalara destek vermesi zorunludur. Bölgedeki el sanatları işletmeleriyle yapılan birçok görüşmede seyahat acentelerinin büyük işletmelerle anlaşmalar yaptığı ve turistleri küçük işletmelere götürmediği bilinmektedir. Bu açıdan bakıldığında acenteler turistleri tüm işletmelere yönlendirecek şekilde çalışmalar yapmalıdırlar. Turizmden elde edilecek gelir dağılımına kobilerin de pay sahibi yapılması gerekmektedir. Böylece bölge halkının refah seviyesi artacak ve istihdam oranı yükselecektir.

Geleneksel el sanatlarının bölge turizmine etkisi açısından çalışmamızın en önemli noktalarından birisi de Adıyaman ilinin yüksek gelir sağlamasıdır. Bu gelirin tüm kuruluşlarında koordineli bir şekilde çalışmayla diğer iller tarafından da kazanılması gerekmektedir. Bölgede 9 ilin olduğu düşünüldüğünde tutarın ihracatla birlikte daha yüksek seviyelere ulaşacağı kesindir. Bu miktarda bir gelirden yoksun kalmamak için her ilde tüm kurumların elbirliğiyle çalışmaların yapılması, devlet tarafından desteklenmesi, eğitim ve araştırma sürecinin üniversiteler tarafından yürütülmesi, halkın bu konuda eğitim merkezlerinden kurslar ve seminerlerle bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

Geleneksel el sanatlarının satışından elde edilen gelir, turizm sektöründen elde edilen gelirlere (konaklama, ulaşım vb.) yüksek miktarda katkı sağlayacaktır. Yine turistlerin bireysel harcamalarını arttırmakla birlikte her şey dâhil sisteminde para bırakmayan müşteri profilini de değiştirecektir.

6. KAYNAKLAR

- [1] Çalışkan S., 2009. Tarihi Konut İşletmeciliği ve Kültür Turizmi İlişkisi Beypazarı Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Eğitimi Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi, Ankara, p.7.
- [2] Öter Z., Özdoğan Osman N., 2005. Kültür Amaçlı Seyahat Eden Turistlerde Destinasyon İmajı: Selçuk-Efes Örneği, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 16 (2), p.128.
- [3] Aliğaoglu A., 2004. Sosyo-Kültürel Miras Turizmi ve Türkiye'den Örnekler, *Gazi Üniversitesi Coğrafi Bilimler Dergisi*, 2 (2), p.51.
- [4] Emekli G., 2006. Coğrafya, Kültür ve Turizm: Kültürel Turizm, *Ege Coğrafya Dergisi*, 15 , p.56.
- [5] <http://burdurkulturturizm.com/ResimGaleri/dosya/gelenekseleldokumalari.pdf>, Erişim Tarihi: 03.04.2012.
- [6] Oğuz M. Ö., 2000. Tunus'un Folklor Dergisi: Halk Gelenekleri ve Sanatları Defteri, *Milli Folklor Dergisi*, 47 (6), p.6-7.
- [7] Kahveci M., 1998. 21. Yüzyıla Girerken Geleneksel El Sanatları, p. 387, http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/mucella_kahveci_21.yuzyila%20girerken_geleneksel_turk_el_sanatlari.pdf, Erişim Tarihi: 03.04.2012.
- [8] Çalışkan S., 2009. Tarihi Konut İşletmeciliği ve Kültür Turizmi İlişkisi Beypazarı Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Eğitimi Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi, Ankara, p.16.
- [9] Öter Z., 2010. Türk El Sanatlarının Kültür Turizmi Bağlamında Değerlendirilmesi, *Milli Folklor Dergisi*, 86 (11), p.177.
- [10] Çetin T., 2010. Cumalıkızık Köyünde Kültürel Miras ve Turizm Algısı, *Milli Folklor Dergisi*, 87(11), p.182.
- [11] Sarıoğlu H., 2005. El Sanatlarını Milli Değer Olarak Algılamak, *Milli Folklor Dergisi*, 66 (9), p.73.
- [12] Öter Z., 2010. Türk El Sanatlarının Kültür Turizmi Bağlamında Değerlendirilmesi, *Milli Folklor Dergisi*, 86 (11), p.178.
- [13] Oğuz M. Ö., 2002. Ulusal Kalıtın Küreselleştirilmesi ve Türk El Sanatları, *Milli Folklor Dergisi*, 54 (7), p.8
- [14] Emekli G., 2006. Coğrafya, Kültür ve Turizm: Kültürel Turizm, *Ege Coğrafya Dergisi*, 15 , p.56-57.
- [15] <http://www.batmankulturturizm.gov.tr/belge/1-60099/batmanda-el-sanatlari.html>, (Erişim Tarihi: 02.04.2012).
- [16] <http://www.gaziantepturizm.gov.tr/belge/1-60524/geleneksel-gaziantep-el-sanatlari.html>, (Erişim Tarihi: 02.04. 20129).

- [17] <http://www.diyarbakirkulturturizm.gov.tr/belge/1-59616/el-sanatlari-ve-hediyelik-esya.html>, (Erişim Tarihi: 02. 04. 2012).
- [18] <http://www.mardinkulturturizm.gov.tr/belge/1-60928/el-sanatlari-ve-hediyelik-esya.html>, (Erişim Tarihi: 02. 04. 2012).
- [19] <http://www.adiyamankulturturizm.gov.tr/belge/1-58231/el-sanatlari.html>, (Erişim Tarihi: 02.04.2012).
- [20] http://www.adiyaman.gov.tr/default_B0.aspx?content=247, Erişim Tarihi: 02.04.2012.
- [21] <http://www.kilis.gov.tr/component/content/article/108-kiliss/566-el-sanatlari.html>, (Erişim Tarihi: 02. 04. 2012).
- [22] Erel A. S., 2006. Güneydoğu Anadolu Bölgesinin Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi ve Bölge Turizmüne Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Gazi Üniversitesi, Ankara, p.27.
- [23] <http://www.sirnakkulturturizm.gov.tr/belge/1-63479/el-sanatlari.html>, (Erişim Tarihi:02.04.2012)
- [24] http://www.urfakultur.gov.tr/sayfa_detay.php?id=9, (Erişim Tarihi:02.04.2012).